

Exposició

Josep Renau: fer l'art operatiu. Dissenyar l'avenir

21 mar. — 08 set. 2024

Chicago's Miss Beefsteak, de la sèrie
The American Way of Life, ca. 1960-1966.
IVAM Institut Valencià d'Art Modern, Generalitat.
Depòsit Fundació Josep Renau, València

Dossier de premsa
IVAM Alcoi

IVAM35

Exposició

Josep Renau: fer l'art operatiu. Dissenyar l'avenir

21 mar. — 08 set. 2024

Comissariat:
J. Ramon Escrivà i Nuria Enguita

GENERALITAT
VALENCIANA

IVAM

Patrocinador

Josep Renau: fer l'art operatiu. Dissenyar l'avenir

Josep Renau (València, 1907 – Berlín, 1982) és considerat una de les figures més destacades de l'avantguarda republicana a Espanya. Introduïdor del fotomuntatge polític al nostre país, Renau va ser, així mateix, pintor, cartellista, muralista, editor, agitador i teòric de les arts. Durant la Guerra Civil va ocupar càrrecs de gran responsabilitat: entre setembre de 1936 i abril de 1938, Renau va ostentar la Direcció General de Belles Arts del Govern de la República, posició des de la qual va impulsar l'evacuació del Tresor Artístic de Madrid, així com la posada en marxa del Pavelló Espanyol en la Fira Internacional de París de 1937. En 1938 es va incorporar a la Direcció de Propaganda del Comissariat General de l'Estat Major, des de la qual dirigirà l'agitació propagandística militar a Catalunya fins al final de la guerra.

Josep Renau: fer l'art operatiu. Dissenyar l'avenir, és una exposició organitzada per l'IVAM, presentada en el Museu Patio Herreriano de Valladolid entre novembre de 2022 i març de 2023, que ara acull, ampliada en els seus continguts, el CADA d'Alcoi.

La mostra, realitzada íntegrament amb obres pertanyents a la col·lecció de l'IVAM i a la Fundació Josep Renau, s'estructura en cinc àmbits temàtics:

El primer apartat aborda l'obra més avantguardista realitzada per Renau durant la Segona República i la guerra civil espanyola.

El segon apartat presenta una selecció d'obres confeccionades durant el seu exili a Mèxic a partir de 1939, i presta una atenció especial al disseny de portades de la revista *Futuro*, així com a la documentació per a la realització dels murals *Retrato de la burguesía* i *La electrificación total de México acabará con la miseria del pueblo*.

El tercer apartat mostra una selecció d'obra gràfica comercial realitzada per l'agència Estudio Imagen / Publicidad Plástica creada per Renau a Mèxic.

El quart apartat està dedicat a presentar, de manera íntegra i acompanyada d'abundant documentació processual, la seua serie de fotomuntatges més emblemàtica, *The American Way of Life*.

El quint i últim apartat mostra els projectes i esbossos produïts per Renau per a la realització de murals ceràmics de grans dimensions en edificis públics de l'antiga República Democràtica Alemanya (RDA) durant la dècada de 1970.

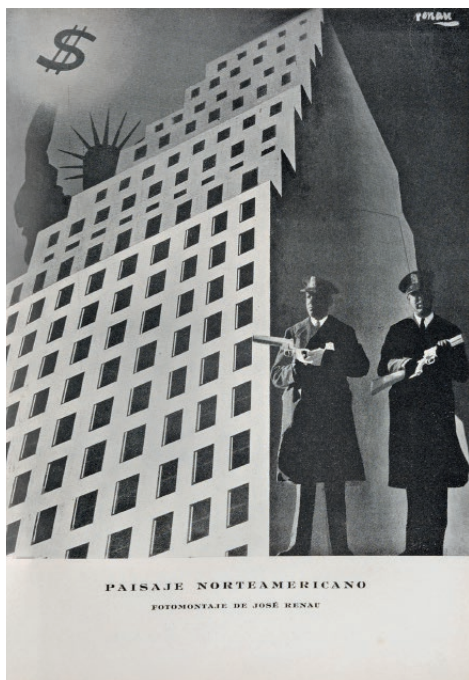
Amb la finalitat de contextualitzar la trajectòria de Renau durant la seua etapa republicana i durant la Guerra Civil espanyola, l'exposició inicia el seu recorregut amb la projecció de la pel·lícula documental *La obra del fascismo* (1936) un valuós testimoni de la terrible destrucció dels barris de Madrid a causa dels bombardejos de l'aviació del bàndol nacional.

Acompanya a esta secció introductòria una selecció de fotografies documentals de la Guerra Civil espanyola d'Agustín Centelles i Robert Capa, així com un conjunt de fotomuntatges de l'artista alemany John Heartfield, un dels màxims exponents de l'avantguarda alemanya de l'època, l'obra de la qual marcarà la trajectòria del jove Josep Renau.

Afiliat al Partit Comunista d'Espanya en 1931, i influenciat primerencament pels fotomuntatges realitzats per Heartfield per a les revistes *VI* i *AIZ*, Renau abandonarà molt prompte la pràctica de la pintura de cavallet per a abordar la realització d'una obra innovadora,

Siglo XX. Amor financiero, 1936.
IVAM Institut Valencià d'Art Modern, Generalitat.
epósito Fundació Josep Renau, València

Paisaje Norteamericano, 1932.
IVAM Institut Valencià d'Art Modern, Generalitat.
epósito Fundació Josep Renau, València

avantguardista, d'alt contingut polític i revolucionari, les manifestacions del qual més excel·lents van ser els dissenys de cartells de propaganda i, sobretot, el recurs innovador del fotomuntatge polític. El cartell *El comisario. Nervio de nuestro ejército popular*, realitzat en 1936 és un dels més celebrats de la trajectòria de Renau, perquè sintetitza, com pocs, les innovacions formals que l'artista va poder dur a terme a conseqüència del seu contacte amb els ensenyaments dels grans cartellistes constructivistes soviètics.

2

Després de la derrota de la causa republicana, i després del seu pas per França, Josep Renau i la seua família es van establir com a exiliats a Ciutat de Mèxic al juny de 1939. Poc temps després de la seua arribada, David Alfaro

Las Arenas. Balneario. Piscina luminosa, València, 1932.
 IVAM Institut Valencià d'Art Modern, Generalitat.
 Depòsit Fundació Josep Renau, València

Siqueiros, prestigiós muralista, teòric, agitador i heroi militar de la revolució mexicana —a qui Renau havia conegut a València en 1937— li va convidar a participar en la realització d'un mural col·lectiu per a la nova seu social del Sindicat Mexicà d'Electricistes (SME), una fita de l'arquitectura funcionalista.

Retrato de la burguesía (1939-1940) és considerat una de les joies del muralisme revolucionari mexicà, una obra que Renau va realitzar al costat de Siqueiros i els artistes Antonio Pujol i Luis Arenal. Este mural va ser concebut com un acte de denúncia, un retrat sinistre del feixisme com a arma d'extermini al servici del gran capital internacional.

L'exposició presenta, així mateix, alguns fotomuntatges i esbossos que Renau va realitzar per a un altre mural que havia d'instal·lar-se en el vestíbul del Sindicat Mexicà d'Electricistes: *La electrificación total de México acabará con la miseria del pueblo* (1940-1941). El mural, que

mai arribarà a realitzar-se, va ser concebut per Renau com una gran composició panoràmica horitzontal, a la manera de la seqüència d'una pel·lícula heroica soviètica. El mural continuarà la que serà una iconografia recurrent en la trajectòria artística de Renau: la visió de les forces desbordades de la naturalesa dominades per un ésser humà emancipat i en poder del coneixement tècnic i científic. Una imatge a la qual tornarà una vegada i una altra en diversos dels seus projectes, tant durant la seua etapa mexicana com en els murals realitzats en l'antiga República Democràtica Alemanya.

3

Durant el seu exili a Mèxic, el prestigi adquirit per Renau com a cartellista durant la seua etapa republicana, li obrirà les portes de la indústria al seu país d'acolliment. Eren els temps en què el cinema mexicà vivia la màxima esplendor de la seua indústria i de les seues estrelles nacionals, com Jorge Negrete, María Félix, Cantinflas, etc. La producció de cartells de cinema de Renau es va multiplicar a Mèxic.

Señor industrial. El seguro social reduce sus problemas, 1947.
 IVAM Institut Valencià d'Art Modern, Generalitat.
 Depòsit Fundació Josep Renau, València

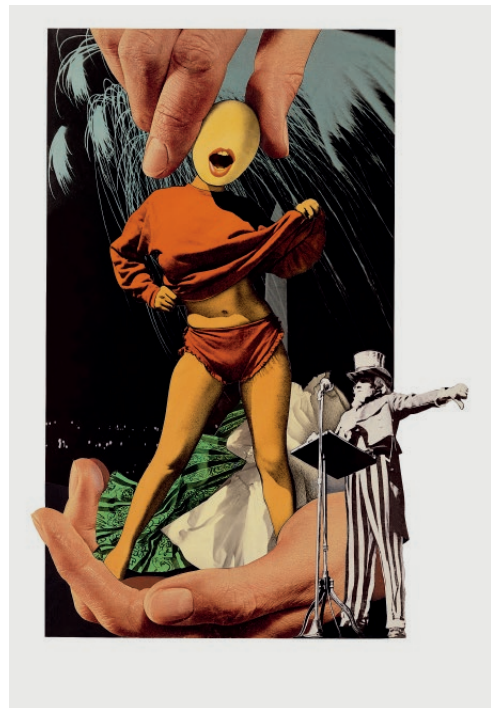
Portada de la revista *Futuro*, 1941.
Biblioteca i Centre de Documentació IVAM.
Depòsit Fundació Josep Renau, València

En Estudio Imagen / Publicidad Plástica (1950-1958), el taller que Renau va muntar per a realitzar la seua obra comercial, l'artista va dirigir un equip del qual van formar part alguns membres de la seua família com l'artista Manuela Ballester, la seua esposa, les seues cunyades Rosa i Josefina Ballester, els seus fills i alguns col·laboradors externs.

La creació d'un equip per a dur a terme els seus encàrrecs comercials va permetre que Renau poguera traure temps de la seua jornada laboral per a realitzar la seua obra més política i personal. Durant els seus anys d'exili a Mèxic, Renau va continuar produint obres de contingut polític per a revistes com a *Futuro* o *Lux*, portades de llibres d'adoctrinament marxista i col·laboracions amb algunes publicacions vinculades a l'exili espanyol, com *España y la Paz*, *España Popular*, *España Republicana*, *España Peregrina*, *Las Españas* o *Nuestro Tiempo*, periòdics i revistes en les quals tant Renau com Manuela Ballester van publicar nombroses il·lustracions de contingut polític.

La dedicació de Renau a produir obra comercial va ocupar a Mèxic la major part de la seua jornada laboral. Per a un artista com ell, aguerit en les trinxeres de la propaganda política i amb profundes conviccions sobre la funció revolucionària de l'art, la ingent producció de materials gràfics comercials no podia generar-li més que un profund neguit.

Durant estos frustrants anys d'exili a Mèxic i en un context de recrudescència de la Guerra Freda, Renau començarà a desenvolupar la sèrie de fotomuntatges *The American Way of Life*, sens dubte el seu corpus d'obra més brillant i personal, a la qual dedicarà més de vint anys de la seua vida. La dissecció de les contradiccions del capitalisme americà serà la trama argumental que regirà la realització d'estos 69 fotomuntatges. Estructurats com una mena de relat filmat, l'artista exposarà en esta sèrie les seues furibundes crítiques contra el racisme americà, la marginació social, el bel·licisme de la nació, els grans monopolis

Ob..., yes..., I like to be a sexy thing...!,
de la sèrie *The American Way of Life*, 1957.
IVAM Institut Valencià d'Art Modern, Generalitat.
Depòsit Fundació Josep Renau, València

empresarials, l'urbs entesa com a territori hostil o la manipulació de la imatge comercial de la dona com a objecte de desig sexual, un dels àmbits de reflexió preferits per l'artista.

5

En 1958, enfastidit de treballar en encàrrecs comercials, Renau va decidir establir-se en l'antiga República Democràtica Alemanya (RDA) il·lusionat per la possibilitat de participar amb el seu art en la construcció del socialisme real. Renau es convertirà en una mena de funcionari de l'Estat sotmés —no sense conflicte— a les directrius artístiques del partit: un inventari ideològic i iconogràfic destinat a enaltir la figura del treballador, el desenvolupament tècnic i científic, el manteniment de la pau i la prosperitat, i la participació activa de la dona en el nou orde social.

Una vegada instal·lat a Berlín Est, els seus primers treballs van consistir en una sèrie de cinc pel·lícules gràfiques realitzades per a la televisió estatal. En estes pel·lícules, l'artista abordarà temes com la conjuntura internacional de la Guerra Freda, l'homenatge als miners andalusos o la glorificació de l'Estat comunista.

En 1966 Renau es va embarcar en la realització de 24 fotomuntatges en blanc i negre

El dominio de la naturaleza por el hombre, 1969
IVAM Institut Valencià d'Art Modern, Generalitat.
Depòsit Fundació Josep Renau, València

“Denk nicht...” (No pensis...), de la sèrie
Über Deutschland (Sobre Alemanya), 1966
IVAM Institut Valencià d'Art Modern, Generalitat.
Depòsit Fundació Josep Renau, València

sota el títol *Über Deutschland* (Sobre Alemanya). Concebut per a ser filmats com la seqüència d'un telefilm, en esta obra Renau atacarà la política de rearmament i el ressorgir del nazisme a l'Alemanya capitalista. D'una manera satírica, este conjunt de fotomuntatges narra la historia de Michel, un alemany occidental de tipus mitjà amb escassa formació i nul criteri polític, un homenet mediocre convertit en presa fàcil de la manipulació dels polítics sense escrúpols.

Al marge dels treballs per a la televisió pública alemanya que Renau va simultaniejar amb algunes incursions en la cartellística política i la continuació dels seus fotomuntatges *The American Way of Life*, l'activitat professional que li va ocupar de manera més continuada va ser la concepció i realització de grans murals ceràmics per a alguns dels nous edificis públics construïts a la RDA.

La seua etapa muralista més sòlida es va produir a la fi dels anys seixanta, quan va ser contractat per a decorar el nou centre de formació de la indústria química de Halle-Neustadt, ciutat creada en 1964 per a albergar tot un complex residencial i educatiu dedicat a esta activitat productiva, paradigma de desenvolupament de la planificació socialista.

ACTIVITATS

En el marc de l'exposició, l'equip de mediació de l'IVAM, dins de la línia L'IVAM EN VIU, ofereix recorreguts dinamitzats que es plantegen des de l'aprenentatge i el raonament crític al llarg de l'exposició.

Grups educatius, culturals i associacions

Divendres:

22 de març

12, 19 i 26 d'abril

3, 10, 17, 24 i 31 de maig

7, 14, 21 i 28 de juny

Horari: 11.30 h, 12.30 h i 17.30 h

Mediació: Sara Romero (Culturama SL)

Visites comentades per a públic general

Dissabtes (primer cap de setmana de mes):

4 de maig, 1 de juny i 6 de juliol

Mediació: Sara Romero (Culturama SL)

Horari: 12 h

Institut Valencià d'Art Modern
Centre Julio González
Guillem de Castro, 118
46003 València

Contacte:
Departament de comunicació
comunicacion@ivam.es
T. +34 963 176 600

IVAM35